

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/1.
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **HOMMAGE AAN KRONKEL.
CARMIGGELT TUSSEN KRANT EN CANON**

“Omdat een loopjongen het des ochtends komt halen”, antwoordde Simon Carmiggelt (1913-1987) als hem gevraagd werd waarom hij schreef. Hij voelde zich dus in de eerste plaats journalist, in dienst van drukpers en deadline. Tussen 1946 en 1980 verzorgde hij als “Kronkel” een dagelijks cursiefje in het Amsterdamse dagblad *Het Parool*. De eerste jaren schreef hij ook toneel- en filmrecensies voor die krant, maar daarna werd de Kronkel zijn vrijwel exclusieve werkterrein. De laatste, ondertussen deel van een wekelijkse rubriek, verscheen in 1983.

De Kronkels kregen, ondanks hun oorsprong in de krant, een uitgesproken literaire reputatie. Die status werd bevestigd door de bekroning van Carmiggelts oeuvre met de P.C. Hooftprijs in 1974. In de Nederlandse literatuurgeschiedenis is het een datum geworden die de volwassenwording markeert van een genre: het cursiefje ontpopte zich tot column. Toch kwam de waardering die tot de toekenning van die prestigieuze staatsprijs leidde al veel vroeger op gang. Smaakmakers als Paul

Rodenko en Kees Fens (die laatste onder meer in de elfde jaargang van dit tijdschrift, 1967-1968) hadden het literaire belang van Carmiggelt onderstreept in gedegen essays, en in 1961 was hem al de Constantijn Huygensprijs ten deel gevallen.

De bloemlezing die Van Oorschot in het najaar van 2013 uitgaf bij de honderdste geboortedag van Carmiggelt doet er, alleen al door de boekverzorging, alles aan om diens positie in de literaire canon te bevestigen. Het is een schitterend dundrukuitgaafje mét leeslint, in een typografie die we kennen van de roemruchte Russische Bibliotheek. Een artistiek aandoende jeugdfoto van de auteur door Emiel van Moerkerken fungeert als frontispice en het door Gerrit Noordzij ontworpen omslag is niet toevallig uitgevoerd in hetzelfde bordeauxrood als Van Oorschots uitgaven van Tsjechov, een van Carmiggelts grote voorbeelden. Alleen het elegante smalle bladspiegeltje knipoogt naar de krantenkolom waarin de stukken oorspronkelijk verschenen.

Naast het fraaie uitzicht schuift ook de inhoud van *Gedrukt* Carmiggelt naar voren als klassiek literair auteur. De ondertitel luidt “Verhalen” en de keuze uit de duizenden beschikbare stukken schuwt het journalistieke: het accent valt op teksten die een op zichzelf staand geheel vormen. Dat is een passend eerbetoon aan de auteur, die ondanks zijn volgehouden zelfprofilering als journalist van meet af aan beklemtoonde dat hij in zijn Kronkels de actualiteit op een afstand wilde houden. Voor de bundel die hij er vrijwel jaarlijks uit samenstelde (niet onder zijn kranten naam, maar als “S. Carmiggelt”), koos hij uit zijn productie dan ook stevast die stukken die los van hun tijd en plaats van ontstaan overeind zouden blijven. En zelfs die herschreef hij nogal eens, schikte hij in een zinrijke volgorde en voorzag hij incidenteel van een andere titel met het oog op de bundeling. In zijn verhalen hanteert hij trouwens een opmerkelijk literair referentiekader: hij verwijst naar vele Nederlandse en buitenlandse schrijvers, van Erich Kästner en D.H. Lawrence tot Willem Kloos en Jan Greshoff. Al maakte Carmiggelt zich in een gedicht vrolijk over de “minor poet” die zich al “gedrukt door Van Oorschot” waant, zo gek is deze literaire hommage dus niet.

Op de keuze van de uitgever voor verhalen over algemene, ook nu nog direct herkenbare figuren en thema's is overigens één belangrijke uitzondering:

Gedrukt bevat vele verhalen over de Tweede Wereldoorlog. De herinnering daaraan overschaduwde Carmiggel's hele loopbaan. Ook in dat opzicht verschijnt hij hier als een volwaardige vertegenwoordiger van de Nederlandse literatuur in de tweede helft van de twintigste eeuw, waarin de oorlog een toonaangevend en onontkoombaar thema is gebleken.

De honderd verhalen in *Gedrukt* bieden een uitstekend beeld van Carmiggel's proza. De ikfiguur vertelt kleine anekdotes en herinneringen uit zijn alledaagse leven – met vrouw, poezen en (klein-) kinderen – maar is ook en bovenal de bevoorrechte getuige van wat anderen doen en zeggen. De “vaste jongens” in de kroeg, de man in de trein of bij de haringkar, een serveerster in een lunchroom of een vergeten familielid: Kronkel observeert hen buitengewoon precies en laat hen vaak rechtstreeks aan het woord. Zijn handelsmerk is de ironie, bereikt door het trefzeker inzetten van overdrijvingen en plechtstatig taalgebruik of, omgekeerd, van het understatement. Die eigen toon en die eigen wereld geven een grote eenheid aan de verhalen, maar toch komen die het beste tot hun recht als ze per stuk genuttigd worden, zoals in de krant.

Gedrukt doet verrassend weinig gedateerd aan: zo bekeken zijn de gekozen teksten inderdaad klassiek te noemen. Toch zijn ook de meer journalistiek getoonzette Kronkels juist voor

Simon Carmiggel, Foto Emiel van Moerkerken /
© Uitgeverij Van Oorschot.

hedendaagse lezers interessant. Ze geven een tijdsbeeld van het naoorlogse Nederland door de lens van Carmiggel en laten bovendien iets zien van de breedte die hij binnen de beperkingen van zijn genre wist te bereiken. Henk van Gelder heeft er in zijn biografie *Carmiggel. Het levensverhaal* (1999) vele voorbeelden van gegeven: een polemiek met de predikant J.J. Buskes naar aanleiding van het proces-Eichmann, een beschouwing over Karel Appel, mini-interviews met bevriende schrijvers, notities over tv-series als *Columbo* en *Kojak*, reacties op het apartheidregime in Zuid-Afrika, enzovoort.

Een goed voorbeeld is de Kronkel van 20 september 1955 over Johnny Kraaijkamp, die even later met Rijk de Gooyer een populair komisch duo vormde, maar toen optrad als “fantasist” in “het Café de Paris in de Leidse Kruisstraat, het aangename wijnkroegje van de chanssonnière Bettina”. Carmiggel typeert zijn optreden en achtergrond haarscherp, interviewt hem en rondt af met een beschouwing die Kraaijkamp verbindt met gevestigde collega's als Toon Hermans en Wim Kan. Het stukje is opgenomen in *Dwalen door Amsterdam*, het boek dat Van Gelder bij Carmiggel's eeuwfeest samenstelde voor zijn vaste uitgever, De Arbeiderspers. Het focust vooral op herkenbare locaties in de Nederlandse hoofdstad, waar de geboren Hagenaar Carmiggel het grootste deel van zijn leven doorbracht, maar demonstreert *en passant* dat de actuele (misschien, achteraf gezien, nostalgische) Kronkels zeer de moeite waard zijn.

De twee bloemlezingen bij Carmiggel's honderdste geboortedag vullen elkaar, kortom, mooi aan in hun beeld van de journalistieke literator of literaire journalist. Maar het allermooiste zou toch zijn: een tweede *dundrukje* waarin we de interviewer en commentator Kronkel echt leren kennen, als onmisbaar supplement bij het deel met klassieke verhalen.

KOEN RYMENANTS

S. CARMIGGEL, *Gedrukt. Verhalen*, Van Oorschot, Amsterdam, 2013, 307 p.

Dwalen door Amsterdam met S. Carmiggel, samengesteld door Henk van Gelder, De Arbeiderspers,

Utrecht/Amsterdam/Antwerpen, 2013, 180 p.